

Tőzsér Árpád

Egy csallóközi hóemlék

(Pozsonyi üdvözet a 60 éves Csoóri Sándornak)

1974 januárjának egyik zimankós napján sűrű hóesésben szekereztünk Csoóri Sándorral Dunaszerdahelyről Pozsony felé. A „szekér” (egy piros 850-es Fiat) úgy Gelle és Szarva között váratlanul önállósította magát s megpördült a tengelye körül. Mikor a hirtelen szédületből magunkhoz tértünk, már Szerdahely felé mutatott a kocsi ereje. Idegfejszűtségünket oldandó az időt kezdtem szidni:

— Életemben nem láttam ilyen hószakadást!

Útitársam ferde, cigányosan fekete szemében a cseppet sem biztató helyzetünk ellenére is öröm villant:

— Mit mondtál? Mondd még egyszer!

— Életemben nem láttam ilyen hószakadást!

— Ez az! Hószakadás! Ugye, hogy nálatok is így mondják?!

S míg én a sűrű hóesésben, kerékagyig érő hóban ide-oda tolattam piros szekerünkkel, s nagy ügyel-bajjal végül is megfordultam, Sándor elmondta, hogy egyik új filmnovellájának a *Hószakadás* címet adta, de a lektorai nem akarják elfogadni (mármint a címet), mert hogy „hószakadás” szó állítólag nem létezik.

A hatvanas és hetvenes években Csoóri Sándor elég gyakran átjárt hozzánk. Nem olyan gyakran persze, mint — gondolom — Erdélybe, de azért elég gyakran ahhoz, hogy gondolkodásában, verseinek, esszéinek érhálózatában, edénynyalábjaiban ott villogjon a mi indulataink pirosa, ott zöldelljen a mi tájaink klorofilja is. Aki nem hiszi, vegye számba csehszlovákiai és csehszlovákiai magyar ügyekben tett nyilatkozatait, aláírásait, vagy olvassa el Duray Miklós *Kutyaszorító* című könyvéhez írt előszavát. Sőt tovább megyek: a költő *Hó emléke* című versében én azt a havat is zuhogni érzem, amely akkor ott a Dunaszerdahelyről Pozsonyba vivő úton a nyakunkba szakadt. Az az egykori csallóközi tél is pontosan úgy havazott, mint a Csoóri-vers tele, olyan „sűrűn, kétségbeesve, mintha csak attól félt volna, nem éri meg a holnapot”. De nem a hóról akarok itt most elmélkedni!

Másról akarok szólni.

Csoóri Sándor barátja és fegyvertársa, Kósa Ferenc hívta föl a figyelmemet néhány éve (ha jól emlékszem, az Alföldben) B. Nagy László egyik fájdalmasan igaz és pontos axiómájára: „Az olümposzi jennköltségű és páratlanságú ítéletek kora lejárt... Annyi köpönyegforgatás, páfördülés, kettős élet, sodródás, rögtönzés, önkényeskedés és megalkuvás láttán a tanácskodó kor Krisztus sebeire kíváncsi: a mégoly igaz gondolat sem hat rá önmagában: tudni akarja, mi volt az ára, mi a személyes fedezete...”

A nyolcvanas években a Csoóri-művek személyes fedezete messziről láthatóvá vált. A különböző szilenciumok, szankciók miatt ekkor kevesebbet találkozhattunk a költő verseivel, esszéivel, filmnovelláival, de annál többet állásfoglalásaival, kiállásaival. S ezek az állásfoglalások, kiállások számos esetben éppen Csehszlovákiát (s benne a csehszlovákiai magyarságot) érintették, nem csoda hát, hogy maga Csoóri nemsokára *persona non grata* lett nálunk. Előbb őt nem engedték be az országba, később már a könyveit sem. S végül már a nevét sem volt szabad leírni.

1980 januárjában kezdtem olvasni Csoóri esszékötetét, a *Nomád naplót*. A könyv hosszú hetekig volt élvezetes olvasmányom és felrázó élményem. Olyasmit kínált, ami azóta is hiánycikk a magyar szellemi életben: egységes világméretet. Rendszerezett, áttekinthető, egy tengely köré szerkesztett világmagyarázatot. A kötet legterjedelmesebb írásához, a *Tenger és diólevél*hez többször is visszatértem. A kötet minden darabját izgalmasnak, elemzésre és továbbgondolásra ingerlőnek éreztem, de az említett világméret ez az írás járta körül a legteljesebben. Szinte önkéntelenül széljegyzetelni kezdtem, aztán a széljegyzetekből végül is olvasónapló lett. Gondolataimat nem szántam közlésre, s mikor ennek ellenére is valamiféle kompozícióba álltak, s úgy láttam, nyilvánosság elé kíváncsognak — már késő volt. Csoóri Sándornak nálunk akkor már a nevét sem lehetett leírni.

Tízéves késéssel teszem közzé az akkori jegyzeteim egy részét a *Nomád naplóról*. S teszem ezt abban a reményben, hogy nem veszettek aktualitásukból. Az egységes világméret igénye legalábbis még mindig igény bennünk, sőt talán még hatalmasabban az, mint valaha, s ilyen vonatkozásban egyenesen szükséges is visszatérnünk Csoóri világmagyarázat-kísérletéhez.

S köszöntöm szívből és barátsággal ezzel a visszatéréssel a 60 éves Csoóri Sándort, s kívánok neki erőt, egészséget a további hasonlóan monumentális kísérletekhez.

Egyébként pedig a hó most, 1990. február 13-án is szakad. Pontosan úgy, mint tizenhat évvel ezelőtt ott, a csallóközi országúton, s talán így szakadt hatvan évvel ezelőtt is, a kis Sándor születésének napján. Ahogy ő írja a *Hó emlékében*:

*hó, hó, mintha egy katedrális vakolata
hullna csöndben*

Pozsony, 1990. február 13.